

shunda, fantaziyalar, farazlar reallashib ixtiroga aylanishida, hayotga tadbiq etilishida emasmi?

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Иброхимова Р. ЗБЕК ФАНТАСТИКАСИ МАНЗАРАЛАРИ. Шарқ юлдузи. 2011. No 6. Б. 141.
2. Малик Т. Девона. Тошкент, www.ziyouz.com 2008. Б. 143.
3. Malik T. Фалак. Тошкент: 2008. www.ziyouz.com. Б. 68.
4. Malik T. Hikoyalar. – Toshkent: Sharq, ziyo, zakovat–2016. В. 311.
5. Malik T. Po'rtanali ummonda suzar hayot qayig'i. – Toshkent: Sharq, – В. 475.
6. Малик Т. Қора фаришта. Гулистон. -1974. -No 8. Б. 76
7. Малик Т, Хошимхужаев Б. Захарли губор. Гафур Ғулом 1978. Б. 132.
8. Namozov A. Tohir Malik gurunglari. – Toshkent: O'zbekiston, 2016. В. 47.

SHODMONQUL SALOM SHE'RIYATINING O'ZIGA XOSLIGI

Ismigul Sobirova,

Qo'qon davlat universiteti talabasi

Annonatsiya: Maqolada Shodmonqul Salom ijodidagi poetik o'ziga xosliklar, yangilanishlar «Xirmonlarim» hamda «Shoir qanotiga o't ketgan qushdir» nomli she'rlari misolida dalillanadi. Shoir she'riyatidagi yangi o'xshatishlarga qo'l urish, voqelikni badiiy tasvir vositalari orqali tasvirlash mahorati aniqlanadi.

Kalit so'zlar: novatorlik, badiiy tasvir, tashbex, lirik qahramon, badiiy asar ruhiyati.

Аннотация: В статье на примере стихотворений «Хирмоним» и «Птица с огнем на крыльях» показаны поэтические особенности и новации в творчестве Шодмонкула Салама. Определяется способность уловить новые сравнения в поэзии поэта, описать действительность средствами художественных образов.

Ключевые слова: новаторство, художественный образ, аллегория, лирический характер, дух художественного произведения.

Annotation: The article demonstrates the poetic peculiarities and innovations in Shodmonqul Salam's work on the example of the poems «Khironim» and «A

bird with fire on its wings». The ability to grasp new similes in the poet's poetry, to describe reality through the means of artistic images is determined.

Key words: innovation, artistic image, allegory, lyrical character, spirit of artistic work.

«O'xshatish—insonga bolalikdan xos xususiyat. Inson boshqa mavjudotlardan o'xshatish qobiliyatiga ega ekanligi bilan farqlanadi», – degan edi ulug' mutafakkirlardan biri.[1:16] O'xshatish nafaqat kundalik hayotda qo'l keladi, balki, badiiy adabiyotda qo'llanilgan qiyoslashlar asarga o'zgacha joziba baxsh etib, ta'sirchanlik xususiyatini oshiradi. Ayniqsa, she'riyatda o'xshatish san'atining qo'llanilishi muallif etkazib bermoqchi bo'lgan fikrning ayni in'ikosi hamda inson his-tuyg'ularini jumbushga keltirishning go'zal vositasi sifatida qaraladi. Jumladan, insoniyatga xos abadiy masalalarni o'zgacha poetik tasvir yo'li bilan etkazib beradigan ijodkor Shodmonqul Salom ijodida mumtoz adabiyotda ko'proq «tashbeh» nomi bilan yuritiladigan o'xshatish san'ati muhim rol o'ynaydi. Shoirning «Xirmonlarim» nomli she'ridan olingan quyidagi parcha ham yuqoridagi fikrning dalili sifatida qaraladi:

Yil—dehqondir, hosil ko'targan,

Kutganidek bo'ldimmikan chosh.

Yuragimga tuyg'u jamg'argan

Sal narida turibdi qirq yosh.

Muallif yashab o'tgan umriga nazar tashlar ekan, o'tgan yillarni, go'yoki, hosil yig'ib olish vaqtida turgan dehqonga o'xshatadi. Qirq yosh esa muallifning haqiqiy ma'noda hayotni anglash davriga qadam qo'yayotganini va bu dunyo haqiqatlari qahramonning yuragiga hosil kabi tuyg'u jamg'atganini ifoda etadi. E'tiborlisi shundaki, ushbu misralarda insonda kechgan his-tuyg'ular aslida bizning hayotdan olgan hosilimiz bilan yondosh holda qo'yiladi. O'z-o'zini tahlil qilish xarakteri etakchilik qilgan ushbu satrlarda vaqtning beshavqatligi, inson tuyg'ulari hayotida aql mahsulidan ko'ra ko'proq iz qoldirishi mazmuni yashirin ravishda singdirib yuborilgan.

She'rning so'nggi baytida adibning uslubiy mahorati yaqqol ko'zga tashlanadi:

Dekabrdan umidim ko'pdir,

Kechalarni yurib o'taman.

Yuragim cho'g', vujudim cho'pdir

Men faqat yaxshilik kutaman,

Men faqat yaxshilik kutaman.

Lirik qahramonning hayotga nisbatan muhabbati bo'y cho'zgan ushbu misralarda ijodkorning ertangi kunga bo'lgan umidi namoyon bo'ladi. Shuningdek, avval uchramagan yurakning —cho'g', vujudning esa cho'pga qiyoslanishi Shodmonqul Salomning novatorlik mahorati yuksak ekanlini isbotlaydi.

«Shoirning butun ijodi uning badiiy biografiyasi hisoblanadi»-degan edi adabiyotshunoslardan biri.[2:49] Shu kabi asar ruhiyatiga ijodkorning hayotiy kechmishi ham ta'sir qilmasdan qolmaydi. Ma'lumki, she'riyatda lirik qahramon vazifasini ko'p holatlarda muallifning o'zi o'taydi. Bu esa, o'z navbatida, ijodkorga hayotiy tajribalari va kechinmalarini erkin bayon etish imkonini beradi. Biz tadqiq etayotgan Shodmonqul Salom lirikasining salmoqli qismida ham muallif lirik qahramon sifatida gavdalanadi.

Quyida adibning o'zi kabi qalbi uyg'oq insonlarga bag'shlangan ushbu satrlarini ko'raylik:

Shoir qanotiga o't ketgan qushdir,

Unga don ko'rsatmang, bering osmonni.

Jadidona ruh etakchilik qilgan ushbu misralarda Shodmonqul Salom shaxsiyatidagi dadillik, millatga fidoyilik xususiyatlari ko'zga tashlanadi. Dastlab, shoir—qanotiga o't ketgan qushga qiyoslanib, to'rtlik so'ngigacha ushbu qiyos dalillanadi. Shuningdek, misradagi don aslida nafs, tutqunlik, boylik, mansab kabi bir qancha ma'nolarni ifodalab kelmoqda. Tabiiyki, osmon obrazi esa o'ziga tegishli bo'lgan poklik, uyg'oq ruh ma'nolarini bildirib, ramziylik kasb etmoqda. Jamiyatda shoirlar, millat fidoyilarining ma'rifatparvar g'oyalarini tarqalishiga imkon yaratish zarur ekanligi g'oyasi birgina, «unga don ko'rsatmang, bering osmonni» bayti orqali anglashilib, adibning uslubiy mahoratidan dalolat beradi. Shu bilan birgalikda, Shodmonqul Salomning «inversiya», ya'ni gap tartibining o'zgarishi hodisasiga qo'l urishi she'rning ta'sir doirasi oshishiga xizmat qilmoqda.

Keyingi baytda esa ilk misralardagi chizgilarning sababi ochiqlanadi:

To yonib bo'lguncha yorishsin olam,

Toki kuydirmasin kuygan jahonni.

Keyingi baytda esa yuqoridagi fikrlar sababi oydinlashadi:

To yonib bo'lguncha yorishsin olam,

Toki kuydirmasin kuygan jahonni.

«Bizga lozim bo'lgan birdan-bir narsa adabiyot, adabiyot, adabiyot»-, deya adabiyotga ta'rif bergan edi Abdulhamid Cho'lpon o'zining «Adabiyot nadir?» nomli maqolasida[3]. Shodmonqul Salom esa ushbu fikrlarning mantiqiy davomi sifatida ana shu adabiyotning eng kuchli ta'sir kuchiga ega bo'lgan lirik asarlarning yaratuvchisi—shoirni yonayotgan qush misol ta'rif etar ekan, uning yonishi shunchaki gurillash bo'lmay, insoniyatning qalbiga nur olib kiradigan quyosh ekanligi yuksak mahorat bilan ochib berilgan.

Bularning barchasi esa Shodmonqul Salomning yuksak badiiy did egasi, poetik yangilanishlar ustasi, so'zni sehrini his qildira oladigan haqiqiy novator ekanligidan dalolat beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdulla Ulug'ov. Adabiyotshunoslik nazariyasi. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi, 2017.
2. Ra'no Mullaxo'jayeva. Tafakkur yangilanishi. – Toshkent: Muharrir, 2019.
3. Abdulhamid Cho'lpon. «Sadoi Turkiston» gazetasi. 1914-yil 4-iyun
4. Shodmonqul Salom. Yurak iqlimi.
5. Shodmonqul Salom. Ko'ngil kitobi .
6. Vahob Rahmonov. She'r san'atlari. – Toshkent: Sharq. -Toshkent, 2020.

“ROHILA” QISSASIDA MILLIY KOLORIT VA AN'ANALAR TASVIRI

Abdupattayev G'ulomjon G'ofirjon o'g'li,
Qo'qon universiteti Pedagogika-psixologiya kafedrasi o'qituvchisi
Annotatsiya

Ushbu maqolada o'zbek qissachilik janriga yaratgan asarlari bilan munosib hissa qo'shib kelayotgan Nabijon Boqiyning “Rohila” asaridagi milliy kolorit va xalq an'analarining badiiy tasviri tahlil qilingan. Kichik tadqiqot ishida qissada aks etgan o'zbekona urf-odatlar, turmush tarsi va qahramonlarning xarakteridagi milliy xususiyatlarning asar g'oyaviy-badiiy mazmunini ochishdagi o'rni aniqlangan. Adibning qissani yaratishda milliy realiyalardan foydalanish mahorati, til vositalaridan milliy ruhni ifodalashi hamda an'analar tasvirining qahramonlar obrazini chuqurlashtirishdagi ahamiyati ko'rsatib berilgan. Muallif fikrlarini asarlardan olingan iqtiboslar asosida isbotlab bergan.

Kalit so'zlar: qissa, kolorit, realiya, obraz, bosh qahramon, milliylik, tarixiy davr, o'zbek adabiyoti, janr.

Абстрактный